

**ДОКТРИНА «ПРИХОВАНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ» ПРЕЗИДЕНТА:
ДОСВІД УКРАЇНИ ТА США****THE DOCTRINE OF “INHERENT POWERS” OF THE PRESIDENT:
EXPERIENCE OF UKRAINE AND THE USA**

**Морозов Я.І., студент I курсу магістратури факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого**

Стаття присвячена аналізу доктрини «прихованих повноважень» президента у практиці конституційного судочинства України та Сполучених Штатів Америки. Зокрема, піднімається питання про наявність у глави держави повноважень, які прямо не передбачені у тексті конституції, але випливають із конституційних приписів або невід'ємно пов'язані із виконанням президентом покладених на нього обов'язків.

Перша частина статті присвячена вивченню вітчизняних підходів до визначення «прихованих повноважень». У ході дослідження низки рішень Конституційного Суду України щодо тлумачення меж компетенції Президента України та окремих думок, у яких висловлені мотиви згоди або незгоди суддів із цими рішеннями, автор виокремлює основні критерії, які враховуються органом конституційної юрисдикції при трирівневому підході, у якому визначені критерії наявності або відсутності «прихованих повноважень». Такими критеріями є суворе дотримання принципу законності та принципу стримувань і противаг між гілками влади, а також необхідність специфікації повноважень Президента України на рівні законів.

У наступній частині дослідження автором проаналізовано судові тлумачення доктрини «прихованих повноважень» Президента на основі рішень Верховного Суду США. На прикладі рішення у справі «Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer» наводиться зміст трирівневого підходу, у якому визначені критерії наявності або відсутності «прихованих повноважень» у Президента. Особливістю конституційного контролю у таких справах є встановлення вираженої або мовчазної згоди Конгресу щодо оспорюваних дій чи рішень Президента. При цьому у судовій практиці звертається увага на необхідності аналізу змісту законів, прийнятих Конгресом, на предмет уповноваження Президента вчиняти ті чи інші дії, які прямо не передбачені Конституцією.

У висновках підсумовуються спільні та відмінні риси у підходах до визначення «прихованих повноважень» в Україні та США, а також звертається увага на актуальності розвитку цієї доктрини з точки зору балансу між ефективним виконанням президентом своїх повноважень та запобіганням зловживання ними.

Ключові слова: приховані повноваження, президент, конституція, конституційний контроль, система стримувань і противаг.

The article is devoted to the analysis of the doctrine of «inherent powers» of the president in the practice of constitutional proceedings in Ukraine and the United States of America. In particular, the question of whether the head of state has powers that are not directly provided for in the text of the constitution, but can be implied from constitutional provisions or are inextricably linked to the president's performance of the duties entrusted to him, is raised.

The first part of the article is devoted to the study of domestic approaches to the definition of «inherent powers». In the course of researching a number of decisions of the Constitutional Court of Ukraine regarding the interpretation of the limits of the competence of the President of Ukraine and individual opinions in which the reasons for the agreement or disagreement of judges with these decisions are expressed, the author singles out the main criteria that are taken into account by the body of constitutional jurisdiction when determining the presence or absence of «inherent powers». Such criteria include strict adherence to the principle of legality and the principle of checks and balances between branches of government, as well as the need to specify the powers of the President of Ukraine at the level of laws.

In the next part of the study, the author analyzed the judicial interpretation of the doctrine of «inherent powers» of the President based on the rulings of the U.S. Supreme Court. Based on the ruling in the case «Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer», the content of the three-level approach, which defines the criteria for the presence or absence of inherent powers of the President, is described. A feature of constitutional control in such cases is the establishment of expressed or implied consent of Congress regarding the disputed actions or decisions of the President. At the same time, the judicial practice draws attention to the need to analyze the content of laws passed by Congress for the purpose of authorizing the President to perform certain actions that are not directly provided for by the Constitution.

In the conclusions, the common and distinctive features in the approaches to the definition of «inherent powers» in Ukraine and the USA are summarized, and also attention to the relevance of the development of this doctrine from the perspective of the balance between the effective exercise by the president of his powers and the prevention of their abuse is drawn.

Key words: inherent powers, president, constitution, constitutional control, system of checks and balances.

Постановка проблеми. У наукових колах відносно усталеним є розуміння конституції як результату «суспільної угоди» щодо механізму управління державою, який спрямований передусім на обмеження свавілля державних органів. Таке обмеження втілюється, як правило, у конституційних приписах шляхом наділення органів державної влади визначеним переліком повноважень, вихід за межі яких не допускається. Зазначене є запорукою додержання принципу верховенства права, зокрема таких його складових як «законність приписів права», «юридична визначеність» та «заборона свавілля» [1, с. 28–31].

Водночас, конституція як правовий акт, якому притаманна підвищена стабільність і наповненість засадничими ідеями та принципами, що визначають дух Основного Закону, не завжди деталізує повноваження державних органів (enumerated powers), а радше в загальних рисах окреслює сферу їх відповідальності. Наприклад, положення ч. 1 ст. 106 Конституції України не містить якоїсь неоднозначності у розумінні кадрових повноважень Президента України здійснювати призначення на посади

в органах державної влади, перелік яких чітко передбачений у даній статті Конституції. У той самий час, повноваження щодо забезпечення державної незалежності, національної безпеки і правонаступництва держави (п. 1 ч. 1 ст. 106) та керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави (п. 3 ч. 1 ст. 106) за своїм змістом є досить широкими, і не дають на перший погляд визначити їх конкретний зміст та чіткі межі застосування [2].

Дилема щодо вибору між вузьким та широким тлумаченням таких повноважень, з одного боку, вирішується у п. 31 ч. 1 ст. 106 Основного Закону, який вказує на вичерпність переліку повноважень Президента у Конституції, а з іншого – ускладнюється відсутністю однозначного розуміння щодо характеру таких повноважень з огляду на їх неконкретизованість. Більше того, ця дилема схильна ускладнити ефективну реалізацію Президентом покладених на нього повноважень, створити ризики для системи стримувань і противаг і як наслідок – бути підґрунтям для конституційного оскарження дій глави держави.

Відповідно, **метою** даного дослідження є встановлення спільних та відмінних рис між доктриною «прихованих повноважень» (inherent powers) Президента у конституційному судочинстві України та її застосування у практиці Верховного Суду США. Аналіз особливостей правозастосування цього принципу дозволить визначити напрямки його вдосконалення у вітчизняній доктрині конституційного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняних наукових напрацювань щодо доктрини «прихованих повноважень» показує, що науковий інтерес до цієї теми наразі є досить обмеженим. Серед невеликої кількості наукових праць за цим напрямком на окрему увагу заслуговують висновки Ю. Г. Барабаша про те, що наявність узагальнених формулювань у конституційних повноваженнях глави держави є цілком допустимою, проте форми, методи та межі діяльності Президента повинні визначатися Конституцією або законами, які б обмежували його дискрецію у взаємовідносинах з іншими гілками влади, але «в жодному разі не його власними актами» [3, с. 71]. Слушною є думка В. В. Сухоноса, що приховані повноваження, на відмінну від «відкритих» повноважень, мають абстрактний характер і призначені для застосування лише в кризових ситуаціях, тобто зазвичай вони не застосовуються, але «прокидаються» у необхідний момент [4, с. 71]. Як зазначає Ю. Ремінська, конфліктогенний потенціал доктрини «inherent powers» («прихованих»), або як їх називає дослідниця – «передбачуваних повноважень») усувається за допомогою конституційного тлумачення норм Основного Закону. При цьому, здійснюючи конституційну верифікацію прихованих повноважень, слід враховувати чи здійснює орган державної влади конституційні повноваження іншого органу, чи перешкоджає таке здійснення виконанню конституційних завдань останнім і т.д. [5, с. 52–53]. Зустрічається у літературі також позиція, згідно з якою використання «прихованих повноважень» Президентом суперечить засадам конституційного правопорядку та логіці змішаної моделі врядування [6].

Виклад основного матеріалу. Найбільш помітного вираження у національній конституційній практиці доктрина «прихованих повноважень» набула у рішеннях Конституційного Суду України, прийнятих у 2020 році, щодо повноваження Президента України призначати Директора Національного антикорупційного бюро України. Як відмітив у своїй окремій думці суддя В. П. Колісник, доктрина «прихованих повноважень» походить зі Сполучених Штатів Америки і під нею розуміються повноваження Президента, «які не передбачені в конституції, однак впливають з її змісту і стосуються особливостей його діяльності в екстраординарних ситуаціях, зокрема у випадку військової агресії» [7]. Походження цієї доктрини з конституційної практики США зумовлює необхідність більш детального її вивчення та визначення основних особливостей, які можуть стати у нагоді при подальших напрацюваннях у цьому напрямку. Більше того, відсутність вітчизняної юридичної позиції Конституційного Суду України щодо доктрини «прихованих повноважень», на думку судді О. О. Первомайського, є недоліком, який потребує вирішення [8]. Відповідно, нами буде проведено порівняльний аналіз практики Конституційного Суду України та Верховного Суду США щодо застосування доктрини «прихованих повноважень» та здійснено пошук напрямків його вдосконалення на національному рівні.

1. Національний досвід

Генезис конституційної доктрини «прихованих повноважень» Президента найбільш виразно втілений у рішеннях Конституційного Суду України від 10.04.2003 № 7-рп/2003, від 15.01.2009 № 2-рп/2009, від 25.02.2009 № 5-рп/2009, від 28.08.2020 № 9-рп/2020 та від 16.09.2020 № 11-р/2020. Як буде досліджено далі, позиція Суду щодо цього питання

у різні періоди часу не була одностайною і зазнавала критики в окремих думках суддів.

У першому з цих рішень Конституційний Суд України (далі – КСУ) чітко окреслив вичерпний характер переліку повноважень Президента за Конституцією, що у свою чергу «унеможливило прийняття законів, які встановлювали б інші його повноваження (права та обов'язки)» [9]. Ця справа стосувалася питання, чи поширюється на Президента України обов'язок невідкладно приймати народного депутата України з питань депутатської діяльності згідно з положеннями ч. 2 ст. 17 Закону України «Про статус народного депутата України». Надавши заперечну відповідь, КСУ водночас зазначив, що народні депутати України все ж можуть звертатися до Президента щодо їх прийому, але «рішення про це Президент України приймає на власний розсуд».

Якщо виходити з логіки органу конституційної юрисдикції про обмеженість повноважень Президента (зокрема, його прав та обов'язків) виключно положеннями Конституції, то вбачаємо невідповідність цій позиції подальше окреслення Судом у цьому ж рішенні дискреції глави держави (тобто, права) щодо прийому народних депутатів (таке повноваження у статті 106 Конституції відсутнє). Звісно, ставити під сумнів наявність цього права у Президента не доводиться, оскільки за такого надмірно вузького тлумачення норм статті 106 було б неможливим виконання главою держави покладених на нього повноважень. І хоча Конституційний Суд стояв на позиції обмеженого тлумачення президентської компетенції, на нашу думку, він все ж допустив непряму вказівку на наявність «прихованого» повноваження, яке не міститься у тексті Основного Закону, але невід'ємно пов'язане із виконанням конституційних обов'язків.

Наступні два рішення КСУ із вищезгаданих були прийняті у 2009 році та є схожими між собою за своїми кінцевими висновками. Так, у першому з них ставилось питання про невідповідність Указу Президента, яким він наділявся повноваженнями здійснювати попереднє погодження кандидатур на посади в Міністерстві закордонних справ України, пункту 3 ч. 1 ст. 106 Конституції («здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави»). Своім рішенням КСУ встановив конституційність даного Указу, визнавши такий порядок попереднього погодження кандидатур «як один із засобів реалізації Президентом України конституційного повноваження щодо здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави», оскільки він стосується окремого аспекту зовнішньополітичної діяльності і не стосується загальних питань організації і порядку діяльності міністерства [10].

У цьому випадку мало місце широке тлумачення повноважень Президента, проте істинність висновку Суду не є настільки очевидною, як це було, наприклад із «правом на прийом народних депутатів» в раніше згаданому рішенні. Визначення змісту повноваження здійснювати керівництво зовнішньополітичною діяльністю в аспекті даної справи потребує аналізу усієї сукупності інших нормативно-правових актів, які регулюють порядок обіймання посад у Міністерстві закордонних справ. Як слушно зауважив у своїй окремій думці суддя КСУ І. П. Домбровський, процедура погодження Президентом кандидатур на посади першого заступника, заступника Міністра закордонних справ України «охоплюється поняттями «організація і діяльність органів виконавчої влади», «основи державної служби», а тому має визначатися виключно законами України» згідно з п. 12 ч. 1 ст. 92 Конституції України [11]. Відтак, ця процедура погодження хоча цілком може впливати із конституційного повноваження Президента за п. 3 ч. 1 ст. 106 Конституції, проте вона потенційно несе в собі ризики порушення балансу в системі стримувань і противаг щодо формування кадрового складу органів виконавчої влади.

У другому з рішень КСУ аналогічно визнав конституційним Указ Президента, яким встановлювалася необхідність погодження з Президентом кандидатур на окремі посади у Міністерстві оборони України з огляду на наявність у нього конституційного повноваження на керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави [12]. На протиположний цьому висновку, суддя М. А. Маркуш у своїй окремій думці послалася на порушення принципу поділу державної влади, руйнування системи стримувань і протиположних через «уконституювання» Судом права Президента наділяти себе повноваженнями своїми указами [13].

На підставі аналізу цих рішень можемо зробити проміжний висновок про те, що одним із критеріїв визначення меж «прихованої» компетенції Президента є суворе дотримання принципу стримувань і протиположних між гілками влади та принципу законності. Розширене тлумачення таких повноважень може заповнювати прогалини, існування яких унеможлиблює чи ускладнює виконання Президентом конституційних обов'язків, але тією мірою, щоб не допускати їх перевищення і втручання в діяльність в інших органів.

При дослідженні рішення КСУ від 16.09.2020 № 11-р/2020 та окремих думок до нього постає насамперед питання про підвідомчість призначення Директора НАБУ Президентом за ст. 106 Конституції України. Перевіривши перелік кадрових повноважень глави держави у статті 106 Конституції та застосовувавши вузьке тлумачення за прикладом рішення КСУ від 10.04.2003 № 7-рп/2003, доходимо висновку про відсутність прямої вказівки на таке повноваження, із чого виходив і сам Конституційний Суд більшістю суддів [14]. Проте, дискусійним залишається питання, чи відноситься протидія корупції до сфери забезпечення національної безпеки держави (п. 1 ч. 1 ст. 106 Конституції).

Суддя КСУ В. В. Лемак наголошує на необхідності специфікації на рівні законів тих конституційних повноважень Президента, які викладені у ч. 1 ст. 106 Конституції України через відкриті формулювання [15]. Така специфікація має стосуватися «прихованих повноважень» глави держави, які є «іманентно пов'язаними з відповідними положеннями Конституції України» і не повинна призводити до необґрунтованого розширення змісту положень Конституції [16]. Якщо слідувати такому підходу, то саме на рівні законів можуть деталізуватися повноваження Президента, наприклад, у сфері забезпечення національної безпеки держави та інших сферах, і тим самим доповнювати його компетенцію новими (прихованими) правами і обов'язками, які хоча прямо не вказані в тексті Основного Закону, проте відповідають його духу.

На нашу думку, такий підхід в цілому є слушним з огляду на наявність потребуючих уточнення абстрактних компетенцій Президента, але водночас він здатний нести за собою ризики надмірного розширення владних повноважень за рахунок специфікації. Відповідно, мають бути вироблені критерії, які б обумовлювали можливість законодавця деталізувати такі повноваження шляхом видання законів. Одним із критеріїв, який вбачається нами із окремої думки судді КСУ В. П. Колісника, є наявність загрози чи безпосередньо факту збройної агресії проти держави, що зумовлює використання всієї повноти повноважень Президента, необхідних для виконання ним своєї ролі із забезпечення національної безпеки [7]. Оскільки даний аргумент походить із американської доктрини «прихованих повноважень» пропонуємо звернутися до конституційних практик США у цій сфері з метою визначення інших можливих критеріїв для застосування цієї доктрини.

2. Досвід Сполучених Штатів Америки

Доктрина «прихованих повноважень» Президента США знайшла своє загальне відображення у правових

позиціях Верховного Суду США, а детальні критерії її визначення містяться в співпадаючих або окремих думках суддів. Розглянемо детальніше ці критерії на прикладі рішень Верховного Суду.

Одне із рішень, яке дало поштовх для розвитку цієї доктрини, було постановлене у справі «Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer» (1952). За фактичними обставинами справи, які відбувалися у період Корейської війни, Президент США Труман видав наказ, за яким усі металургійні фабрики держави мали перейти у власність держави. Така міра була зумовлена загальнонаціональним страйком сталеливарів, який на думку Президента міг спричинити надзвичайну ситуацію через масове припинення виробництва сталі. Оскільки такий розвиток подій створював загрозу для обороноздатності держави, за декілька годин до початку страйку Президент як Верховний Головнокомандувач видав відповідний наказ, який пізніше був оскаржений у судовому порядку. Верховний Суд, скасовуючи цей наказ за результатами судового розгляду, встановив відсутність у Конституції США повноваження Президента як Верховного Головнокомандувача на передачу у власність держави об'єктів права приватної власності та констатував вихід Президентом за межі власних повноважень за рахунок підміни своїми діями законодавчої влади Конгресу [17].

Деякі з суддів, висловивши свої окремі думки щодо даного рішення, надали різну характеристику «прихованим повноваженням» Президента. Так, зокрема, суддя Дуглас погоджується із ухваленим рішенням, зазначив, що санкціонувавши оспорюване рішення Президента, Суд таким чином розширив би зміст статті 2 Конституції США, яка встановлює компетенцію глави держави. У своїй розбіжній думці група суддів, навпаки, стверджувала, що зупинення роботи сталеливарних заводів поставило б під загрозу національну оборону Сполучених Штатів, а тому дії Президента були виправданими з огляду на ситуацію, яка склалася.

Проте, найбільш практичне значення у цій справі відіграв запропонований суддею Джексонем трирівневий підхід, за яким можна встановити наявність або відсутність прихованих повноважень у Президента. За цим підходом (1) приховані повноваження Президента презюмуються, якщо його дії або рішення супроводжуються вираженою чи мовчазною згодою Конгресу; (2) якщо повноваження Президента «конкурують» з компетенцією Конгресу або ж знаходяться у «сірій зоні», тобто є невизначеними – наявність прихованих повноважень залежить від мовчазної згоди або бездіяльності Конгресу, яка означатиме визнання дій чи рішень, прийнятих Президентом; (3) якщо ж дії Президента не відповідають вираженій чи мовчазній згоді Конгресу – його приховані повноваження втрачають свій вплив і можуть бути скасовані у судовому порядку [17].

У справі «Dames & Moore v. Regan» (1981), яка виникла на підґрунті захоплення персоналу посольства США в Ірані у 1979 році, Президент Рейган видав наказ, яким ратифікував домовленості щодо створення претензійного трибуналу між Іраном та США (цим наказом також скасовувалися всі заявлені позовні вимоги, які на той момент перебували на стадії судового розгляду у судах США – для їх вирішення в межах новоствореного трибуналу). Останнє було піддане конституційному перегляду Верховним Судом США через відсутність закріплення такого повноваження Президента у законодавстві. Досліджуючи положення Закону про надзвичайні міжнародні економічні повноваження (International Emergency Economic Powers Act) та т.зв. «Закон про заручників» (Hostage Act), Суд встановив, що хоча ці закони не надають Президентові чіткого права на призупинення позовних вимог у судах, вони у більш широкому їх розумінні вказують на наявність законодавчого санкціонування Конгресом широкої сфери

виконавчих повноважень глави держави за обставин, які є аналогічними до даної справи. Таким чином із положень цих законів було сформульовано «приховане» право Президента вчиняти схожі дії для вирішення серйозного зовнішньополітичного диспуту з іншою державою, але за умови, що це охоплюється волею законодавця, який наділив Президента у тексті закону широко сформульованими повноваженнями. Для визначення волі законодавця у конкретному випадку слід враховувати наявність чи відсутність мовчазного погодження Конгресу після вчинення Президентом оспорюваних дій [18].

В справі «Medellin v. Texas» (2008) Суд встановив, що Меморандум Президента про імплементацію рішення Міжнародного Суду ООН у національне законодавство «не був підкріплений «особливо тривалою практикою» мовчазної згоди Конгресу» [19]. Тому в цьому випадку мовчання Конгресу означало його несхвалення, хоча й непряме [20, с. 1326]. Як ми бачимо, практичне застосування підходу судді Джексона здійснюється судом по-різному в залежності від обставин справи. Однак при розгляді таких справ найбільше уваги Суд приділяє визначенню рівня регламентації Конгресом спірного питання, який і є індикатором відповідності «прихованих» президентських дій закону Конгресу, прийнятому відповідно до Конституції.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що підхід США до доктрини «прихованих повноважень» розвивається через необхідність не лише виводити повноваження Президента з Конституції, але й через встановлення наявності мовчазної згоди Конгресу на

певні дії, не зазначені в Конституції. Український підхід до «прихованих повноважень», хоча й досі не достатньо розвинутий у вітчизняній конституційній доктрині, більшою мірою схиляється до буквального тлумачення повноважень глави держави за Конституцією, а коли вони сформульовані абстрактно – до потреби зберігати баланс у системі стримувань і противаг; а меншою – до потреби конкретизації конституційних повноважень президента на рівні законів. Останній елемент у певній мірі перегукується з конституційною доктриною США, яка значну увагу приділяє наявності конкретного акта Конгресу, згідно з яким президент може діяти на виконання своїх повноважень. При цьому, основною відмінністю між американською та українською практикою застосування доктрини «прихованих повноважень» є відсутність згадки Конституційного Суду України про необхідність врахування мовчазної згоди парламенту у випадках правової невизначеності.

Загалом, доктрина «прихованих повноважень» відіграє важливу роль обмежуючи Президента від виконання необмеженого кола функцій і дозволяючи йому діяти, коли конституційні положення щодо певних аспектів є нечіткими. Однак, дотримання цього балансу має велике значення, оскільки доктрина «прихованих повноважень» має свої ризики, пов'язані з узурпацією влади президентом – явище, яке конституція покликана унеможливити. Як писав Джеймс Медісон, «у державі, де численні та широкі прерогативи віддані в руки спадкового монарха, виконавча влада цілком справедливо розглядається джерелом небезпеки» [21, с. 166].

ЛІТЕРАТУРА

1. Доповідь про правовладдя CDL-AD(2011)003rev від 04.04.2011. Європейська комісія «За демократію через право». *Право України*. С. 14–38. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev2-ukr) (дата звернення 18.03.2023).
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 18.03.2023).
3. Барабаш Ю. Президентська влада у змішаних республіках: окремі питання теорії та практики. *Право України*. 2014. № 8. С. 67–76. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7059/1/Barabash_67.pdf (дата звернення 18.03.2023).
4. Сухонос В. В. Інститут глави держави в конституційному праві: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 339 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324262999.pdf> (дата звернення 19.03.2023).
5. Ремінська Ю. Доктрина «inherent powers»: конституційно-правове протиріччя vs. невід'ємна правова традиція? (На прикладі правової системи США). *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 4 (37). С. 45–55. URL: http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2021/4_37_2021/reminska.pdf (дата звернення 19.03.2023).
6. Зелена книга конституційної реформи в Україні. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/Projekt-Zelenoi-knyhy.pdf> (дата звернення 20.03.2023).
7. Окрема думка судді Конституційного Суду України Колісника В.П. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb11d710-20#n2> (дата звернення 20.03.2023).
8. Окрема думка судді Конституційного Суду України Первомайського О.О. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb09d710-20#n2> (дата звернення 20.03.2023).
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 17, частини другої статті 27 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про гарантії діяльності народного депутата України) від 10.04.2003 № 7-рп/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-03#Text> (дата звернення 20.03.2023).
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави» від 15.01.2009 № 2-рп/2009. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/302130__302195 (дата звернення 21.03.2023).
11. Окрема думка судді Конституційного Суду України Домбровського І.П. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави». URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/302130__302195 (дата звернення 21.03.2023).
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони» від 25.02.2009 № 5-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-09#Text> (дата звернення 22.03.2023).
13. Окрема думка судді Конституційного Суду України Маркуш М.А. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-09#Text> (дата звернення 22.03.2023).
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 16.09.2020 №11-рп/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-20#Text> (дата звернення 22.03.2023).

15. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лемака В.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України» від 28 серпня 2020 року № 9-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na09d710-20#n2> (дата звернення 22.03.2023).

16. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лемака В.В. стосовно Рішення від 16 вересня 2020 року № 11-р/2020 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na11d710-20#n2> (дата звернення 22.03.2023).

17. *Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer*, 343 U.S. 579 (1952). *U.S. Supreme Court*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/343/579/> (дата звернення 24.03.2023).

18. *Dames & Moore v. Regan*, 453 U.S. 654 (1981). *U.S. Supreme Court*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/453/654/> (дата звернення 24.03.2023).

19. *Medellin v. Texas*, 552 U.S. 491 1346 (2008). *U.S. Supreme Court*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/554/759/> (дата звернення 24.03.2023).

20. D. M. Driesen, W. C. Banks. Implied Presidential and Congressional Powers. *Cardozo Law Review*. Vol. 41:1301. P.1301-1365. URL: http://law.syr.edu/uploads/docs/deans-faculty/Driesen.Banks.41.4.2_Online1.pdf (дата звернення 24.03.2023).

21. J. Madison. *Federalist No. 48*. P. 165–168. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/125481/5008_Federalist%20Papers.pdf (дата звернення 24.03.2023).